

*Др Јелена Видић, доцент
Правног факултета у Новом Саду*

НАСЛЕДНОПРАВНИ ПОЛОЖАЈ СРОДНИКА У ПРАВОЈ НИСХОДНОЈ ЛИНИЈИ, СУПРУЖНИКА И ВАНБРАЧНОГ ПАРТНЕРА¹ – упоредноправни преглед –

Сажетак: У раду се анализира наследноправни положај појмома, сујужника и ванбрачног партнера, као законских наследника првог наследног реда, како у праву Србије, тако и у осталим савременим правима Европе. Упоредноправном анализом указује се како на разлике, тако и на сличности и тенденције, које се могу уочити у правима Европе, у погледу начина успостављања односа између сродства у правој нисходној линији, с једне стране и брака, односно ванбрачне заједнице, с друге стране, као правно релевантних чињеница у заснивању правила законског наслеђивања. На овај начин настоји се одговорити на питање, у којој мери је у праву Србије, однос између сродства у правој нисходној линији и брака, усклађен са правним стандардима који постоје у правним системима већине осталих европских земаља, те да ли у нашем праву евентуално постоји потреба за одговарајућим наследноправним реформама у овој области. Осим тога, имајући у виду чињеницу да се право Србије налази у групи законодавства која чињеници ванбрачне заједнице не придају наследноправни значај у области законског наслеђивања, то се у раду у извесној мери разматра и оправданост потребе да се међусобно наслеђивање ванбрачних партнера у нашем праву уреди законом.

Кључне речи: сродници, појмоци, сујужник, ванбрачни партнер, законски наследни део.

---

¹ Рад је посвећен пројекту Улицај европској и прецедентној права на развој грађанској материјалној и процесној права у Србији и Војводини, који финансира Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој.

Уводна разматрања

Одређивање наследника представља основни задатак законодавства приликом регулисања законског наслеђивања.² Најзначајније чињенице на којима су у савременим правним порецима засновани законски наследни редови су чињенице сродства, брака и ванбрачне заједнице. Стуб носач интестатског наслеђивања, без обзира на време и правни простор, јесте сродство са оставиоцем. Брачна веза са умрлим временом је добијала на значају и интензитету, да би и ванбрачна заједница са оставиоцем, последњих деценија, у већини савремених правних система заузела значајно место у конструкцији законског наслеђивања. Начин регулисања односа чињенице сродства, брака и ванбрачне заједнице у правилима законског наслеђивања, првенствено је условљен општим ставом једног друштва о томе на који начин треба да буду уређене наследноправне последице смрти једног физичког лица.

Предмет нашег истраживања односи се на наследноправни положај потомака, с једне стране и супружника, односно ванбрачног партнера, с друге стране, а биће посматран кроз призму упоредноправног метода, који је неопходан ради уочавања како одређених разлика, тако и заједничких решења и општих правних принципа којима се савремена права руководе у законском и правнотеоријском приступу сагледавања ове проблематике. Због тога ће у раду бити обухваћен већи број правних поредака Европе, посебно оних који припадају европском континенталном типу права, којем припада и правни систем Србије. Упоредноправном анализом обухваћени су правни системи земаља бивших република чланица југословенске федерације (Словенија, Хрватска, Македонија, Црна Гора, а уз њих још и Република Српска, као ентитет БиХ), бивших социјалистичких земаља (Русија, Бугарска, Мађарска, Чешка), земаља германског правног круга (Аустрија, Швајцарска, Немачка и Грчка), романског правног круга (Француска, Италија, Белгија, Шпанија), скандинавског правног круга (Шведска, Финска и Данска), правни систем Холандије, али и законодавство Енглеске, које припада англосаксонском типу права.

Уз примену претходно наведеног метода, примарни циљ овог рада је да укаже на разлике, али и на сличности и тенденције које се у могу уочити у савременим правима Европе, у погледу начина успостављања односа између чињеница сродства у правој нисходној линији и брака, односно ванбрачне заједнице, као правно релевантних чињеница у заснивању правила законског наслеђивања. У закључку рада настојаћемо да одговоримо

² В. Славко Марковић: *Наследно право у Југославији*, Београд, 1978., стр. 73.

на питање у којој мери је однос између сродства у правој нисходној линији и брака у домаћем праву, усклађен са правним стандардима који постоје у правним системима већине осталих европских земаља. Такође, питање је да ли начин на који је постављен овај однос одговара стварним потребама нашег друштва, као и да ли евентуално и у ком обиму, постоји потреба за одговарајућим наследноправним реформама у овој области. Имајући у виду чињеницу да је у раду одговарајућа пажња посвећена признавању наследноправног значаја ванбрачној заједници у све већем броју европских земаља, те да се право Србије налази у групи земаља у којима се чињеници ванбрачне заједнице не придаје наследноправни значај у области законског наслеђивања, то ће у извесној мери бити размотрена и оправданост потребе да се међусобно наслеђивање ванбрачних партнера у нашем праву уреди законом.

1. Сродство, брак и ванбрачна заједница као правно релевантне чињенице у заснивању правила законског наслеђивања

За разлику од сродства, као правно релевантне чињенице, чији се значај у заснивању правила законског наслеђивања никада није доводио у питање, као и за разлику од брака, као друштвено најпожељније заједнице живота између мушкарца и жене, који је одувек имао одређени, па макар и минимални утицај на законски наследни ред, а чији је велики наследноправни значај у данашње време неспоран, правна регулатива ванбрачних заједница, када је реч о хетеросексуалним ванбрачним заједницама, присутна је тек последњих деценија прошлог века, а када се ради о истополним ванбрачним заједницама, почев од краја XX века, при чему је тенденција признавања правних дејстава овим заједницама присутна нарочито у XXI веку, када је у правима појединих земаља Европе, као што су права Шпаније, Белгије, Шведске и Холандије, истополним партнерима признато чак и право на склапање брака.³

³ У Шпанији је Законом о изменама Грађанског законика из 2005. године, дозвољено закључење брака и лицима истог пола, са свим и једнаким правима и обавезама, било какав да је њихов састав, у складу са чим су ефекти брак јединствени у свим областима, па и у области законских наследних права, независно од пола супружника. В. Закон 13/2005 од 1. јула 2005. године, којим се мења Грађански законик Шпаније из 1889. године у области права на склапање брака, Државни службени лист бр. 157, 11364, са образложењем.

У Белгији је Законом, који је ступио на снагу 30. јануара 2003. године, а који је инкорпориран у Грађански законик Белгије, легализован брак између два лица истог пола, на који начин су супружници истог пола стекли узајамно право на наслеђивање, на исти онај начин, на који се наслеђивање у овој земљи, остварује и између партнера различитог пола који се налазе у браку. Текст закона видети на интернет адреси: <http://www.psy-desir.com/leg/spip.php?article707>.

Тенденција признавања правних дејстава ванбрачним заједницама у великом броју савремених права Европе довела је и до признавања наследноправних дејстава наведеној чињеници. Тако, ванбрачна заједница представља правно релевантну чињеницу у заснивању правила законског наслеђивања у више од половине земаља, које су представљале предмет наше анализе. Ово је случај у правима Хрватске, Словеније, Црне Горе, Мађарске, Чешке, Немачке, Швајцарске, Белгије, Данске, Шведске, Финске, Холандије и Енглеске. У највећем броју споменутих права ванбрачна заједница производи наследноправна дејства само онда када се ради о истополној ванбрачној заједници, што је случај у правима Мађарске, Чешке, Немачке, Швајцарске, Данске, Шведске, Финске и Енглеске.⁴ У одређе-

---

Почев од 01.05.2009. године, у праву Шведске, лицима истог пола признато је и право на склапање брака, услед чега је законско наслеђивање по основу чињенице брачне везе, у овој земљи, могуће не само када се ради о браку између лица различитог пола, већ и онда када се ради о браку између лица истог пола.

У Холандији је најпре донет Закон о регистрованом партнерству из 1998. године, којим су регулисане и хетеросексуалне и истополне заједнице, односно, могућност регистрације како за парове различитог, тако и за парове истог пола. Овим законом је предвиђено да регистрација има иста правна дејства као брак, услед чега у овој земљи партнери и различитог и истог пола, који су регистровали своју заједницу, почев од 1998. године, имају могућност да се узајамно наслеђују, на исти начин као и супружници. До измена наведеног закона дошло је Законом од 21.12.2000. године (ступио на снагу 15.04.2001. године), којим се мења Књига I Грађанског законика, којим је предвиђена могућност да партнери истог пола закључе брак, а такође и да се изврши конверзија регистрованог партнерства у брак. Законска наследна права истополних партнера који су закључили брак, идентична су оним законским наследним правима која има супружник различитог пола, што је изричито предвиђено Књигом IV Грађанског законика Холандије. (Нови наследноправни прописи Холандије - Књига IV Грађанског законика Холандије, ступили су на снагу 1. 1. 2003. године, а садрже значајне промене у области наследног права, посебно у области законског наслеђивања, односно, законских наследних права оставиоцевих сродника и његовог супружника или ванбрачног партнера. Текст закона видети на интернет адреси: <http://www.wetboek-online.nl/wet/BW4.html>.)

⁴ У праву Мађарске је 01. 01. 2009. године, требао да ступи на снагу Закон о регистрованом партнерству, у чијим је одговарајућим одредбама била предвиђена могућност стицања узајамних законских наследних права између партнера различитог и истог пола, који су регистровали своје партнерство и то на исти начин на који у овом праву законско наследно право може остварити и оставиоцев супружник. (В. § 1. (1) и § 17 (1) тач. 11-27. споменутог закона. Закон о регистрованом партнерству је одобрен од стране Парламента Мађарске 17.12.2007. године, текст закона видети на интернет адреси: <http://klub1001ejszaka.freeblog.hu/files/txt/bejegyzettelettars.htm>.) Међутим, одлуком Уставног суда Мађарске од 15. 12. 2008. године, одредбе овог Закона су проглашене неуставним, с позивом на уставно начело посебне заштите брака и породице, које је законодавац повредио Законом о регистрованом партнерству, јер су њиме уведени институти којим се у погледу хетеросексуалних ванбрачних партнера, постиже исто или врло слично правно дејство које има и брак, чиме је знатно ослабљен, тј. деградиран институт брака. С друге стране, суд се изјаснио да права која су законом дата истополним ванбрачним партнерима

не би била противуставна, уколико би се примењивала само на њих, а не и на хетеросексуалне ванбрачне партнере (Одлуку Уставног суда Мађарске 21/В/2008 од 15. 12. 2008. године видети на интернет адреси: www.alkotmanybirosag.hu/content/hu/frisshat/00210804.htm) У складу са овом одлуком, у Мађарској је 01.01.2009. године ступио на снагу Закон о регистрованом партнерству, а њиме је предвиђена искључиво могућност регистрација истополних заједница, при чему су истополним партнерима призната готово сва права која су призната и супружницима, а између осталог и право узајамног законског наслеђивања.

Закон о регистрованом партнерству Чешке ступио је на снагу 01.07.2006. године, текст закона видети на интернет адреси: <http://www.partnerstvi.cz/gp-zakon-2006/zakon-115-2006.phtml#o01>, Закон č. 115/2006 Sb., о registrovaném partnerství а о změně některých souvisejících zákonů у § 45. мења Грађански законик Чешке у одговарајућим параграфима (§ 473. ст. 1., § 474. ст. 1-2., као и § 475. ст. 1.), а њиме се примена свих одредаба Грађанског законика ове земље, којима се регулише наследноправни положај супружника, проширује и на истополног регистрованог партнера.

У праву Немачке, према Закону о регистрованом животном партнерству, који је ступио на снагу 01.08.2001. године, истополни ванбрачни партнер ужива право законског наслеђивања које садржински одговара праву наслеђивања, које постоји између супружника. Текст закона видети на интернет адреси: http://www.ilga-eurpe.org/europe/issues/lgbt_families/marriage_and_partnership_rights_for_same_sex_partners_country_by_country/germany_registered_partnership.

Наследноправна дејства регистрованог партнерства у праву Швајцарске су инкорпорирана у Грађански законик ове земље. Закон о регистрованом партнерству парова истог пола у Швајцарској је ступио на снагу 01.01.2007. године, а њиме су партнери који су регистровани своју заједницу, стекли већину права и обавеза која постоје и између супружника, а једно од ових права представља и право узајамног законског наслеђивања. Текст закона видети на интернет адреси: http://www.admin.ch/ch/d/sr/211_231/index.html.

Данска представља прву земљу у свету која је у великој мери изједначила правна дејства заједница два лица истог пола са браком, доношењем Закона о регистрованом партнерству из 1989. године. (The registered partnership Act, No. 372. од 01. јуна 1989. године, текст закона видети на интернет адреси: http://www.qrd.org/qrd/world/europe/denmark/registered_partnership.act.with.amendments). У погледу права на узајамно наслеђивање разлике не постоје, те истополни партнери који живе у регистрованом партнерству наслеђују по свим оним правилима, која у овој земљи важе и за надживелог супружника.

У праву Шведске, истополним партнерима омогућено је да региструју своју заједницу пред надлежним државним органом, доношењем Закона о регистрованом партнерству из 1994. године. (The Law on Registered Partnership (1994:117)., текст закона видети на интернет адреси: <http://www.homo.se/o.o.i.s/1630>). Регистровано партнерство има иста дејства као и брак, што значи да су законска наследна права истополних партнера из регистрованих заједница идентична оним законским наследним правима, која постоје и између супружника.

Могућност регистрације искључиво истополних заједница у праву Финске предвиђена је Законом о регистрованом партнерству из 2001. године. (Act on registered partnership, No. 950/2001., текст закона видети на интернет адреси: <http://www.finlex.fi/pdf/saadkaan/E0010950.PDF>.) Овим законом истополним регистрованим партнерима омогућен је сличан круг права и обавеза, која постоје и између супружника, а између осталих и право узајамног наслеђивања.

У Енглеској су 2004. године, доношењем Закона о грађанском партнерству (текст закона видети на интернет адреси: http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2004/ukpga_20040033_en_1), регистроване истополне партнерске заједнице у правним дејствима, која подразумевају и наследноправна дејства, изједначене са браком.

ном, мањем броју права, ванбрачна заједница представља основ позивања на наслеђивање само уколико се ради о хетеросексуалној ванбрачној заједници, што је случај у правима Хрватске и Црне Горе.⁵ На крају, ванбрачна заједница представља правно релевантну чињеницу у заснивању правила законског наслеђивања, независно од тога да ли се ради о хетеросексуалној или истополној ванбрачној заједници, у правима Словеније, Белгије и Холандије.⁶

⁵ Према Законима о наслеђивању Хрватске и Црне Горе, као законски наследник може се појавити ванбрачни партнер различитог пола, који је у законским наследним правима изједначен са супружником, под претпоставком да је ванбрачна заједница трајала

дуже време, те под условом да су биле испуњене претпоставке неопходне за ваљаност брака, односно, да нису постојале сметње за закључење пуноважног брака. В. чл. 8. ст. 2. ЗОН-а Хрватске и чл. 9. ст. 2-3. ЗОН-а Црне Горе. ЗОН Хрватске донет је 2003. године, („Народне новине“, бр. 48/2003;), текст закона видети на интернет адреси: http://www.poslovniforum.hr/zakoni/z_naslj01.asp. ЗОН Црне Горе донет је 2008. године, („Службени лист Црне Горе“, бр. 74/2008;), текст закона видети на интернет адреси: <http://projuris.org/portal/Pogledajte/CGZakNas08.pdf>.

⁶ У Закону о наслеђивању Словеније предвиђено је да самостални основ законског позивања на наслеђе, представља трајна заједница живота мушкарца и жене, односно, таква животна заједница која је трајала дуже време, под условом да нема разлога због којих би њихов брак, да су га закључили, био неважећи. На тај начин, у наследном праву ове земље, ванбрачна заједница између хетеросексуалних партнера је у потпуности изједначена у погледу узајамних законских наследних права лица која живе у таквој заједници, са брачном заједницом. В. чл. 10. ст. 2. ЗОН-а Словеније. ЗОН Словеније донет је 1976. године („Урадни лист СР Словеније“, бр. 15/76;), док је Закон о изменама и допунама овог закона донет 2001. године, („Урадни лист РС“, бр. 67/2001;), текст закона видети на интернет адреси: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200167&stevilka=3565>. За разлику од хетеросексуалних ванбрачних заједница, Законом о регистрацији истополне партнерске заједнице из 2005. године, („Урадни лист РС“, бр. 65/2005;), текст закона видети на интернет адреси: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200565&stevilka=2840>), у Словенији је предвиђен формални начин настанка, односно регистрација овакве заједнице пред одговарајућим управним органом, као услов њеног настанка. Овим законом дошло је до признавања одређених законских наследних права и ванбрачном партнеру истог пола.

У праву Белгије, 01. 01. 2000. године ступио је на снагу Закон о законској кохабитацији из 1998. године (текст закона видети на интернет адреси: http://www.juridat.be/cgi_loi/loi_a.pl?language=fr&caller=list&cn=1998112335&la=f&fromtab=1-oi&sql=dt='loi'&tri=dd+as+rank&rech=1&numero=1), којим је паровима истог и различитог пола, који су сачинили писмену изјаву о кохабитацији код одговарајућих локалних власти, омогућена примена одредаба о породичном дому, као што је предвиђена и обавеза оваквих партнера на поделу трошкова и дугова у вези са домаћинством и заједничком децом, али не и могућност узајамног наслеђивања. Изменама, које су ступиле на снагу 18. 05. 2007. године, а које су инкорпориране у Грађански законик Белгије, надживелом ванбрачном партнеру су призната одговарајућа законска наследна права. Текст Грађанског законика Белгије видети на интернет адреси: <http://www.droitbelge.be/codes.asp#civil>.

Закон о регистрованом партнерству Холандије донет је 1998. године (текст закона видети на интернет адреси: <http://www.ilga-europe.org/Europe/Issues/LGBT-Families/Marriage-and-partnership-rights-for-same-sex-partners-country-by-country/Netherlands-registered->

У одређеном броју права, како смо то видели, ванбрачна заједница може производити наследноправна дејства само уз услов њене регистрације, што је случај у правима Мађарске, Чешке, Немачке, Швајцарске, Белгије, Данске, Шведске, Финске, Холандије и Енглеске, док у неким другим правима овај услов није предвиђен, што је случај у правима Хрватске и Црне Горе. Разлике у погледу неопходности овог услова, понекад се могу уочити и у оквиру једног истог права, у зависности од тога да ли се ради о хетеросексуалној или истополној ванбрачној заједници, што је случај у праву Словеније, у којем истополна ванбрачна заједница, а за разлику од хетеросексуалне ванбрачне заједнице, може производити наследноправна дејства само уз услов њене регистрације.

Наследноправна дејства ванбрачне заједнице идентична су наследноправним дејствима брака, по правилу, у правима свих оних земаља, у којима се наследноправна заштита пружа или искључиво истополним ванбрачним заједницама (права Мађарске, Чешке, Немачке, Швајцарске, Данске, Шведске, Финске и Енглеске) или искључиво хетеросексуалним ванбрачним заједницама (права Црна Горе и Хрватске), а поред њих, још и у праву Холандије. Разлике у погледу обима наследноправних дејстава ванбрачне заједнице у односу на наследноправна дејства брака, најчешће се могу уочити у правима оних земаља у којима се наследноправни значај придаје како хетеросексуалним, тако и истополним ванбрачним заједницама. Ово је случај, како ћемо то видети, у правима Словеније и Белгије. Тако су у праву Словеније наследноправна дејства хетеросексуалних ванбрачних заједница, идентична наследноправним дејствима брака, за разлику од наследноправних дејстава истополних ванбрачних заједница, која су у извесном смислу ужа од наследноправних дејстава брака. Слично је и у праву Белгије, с том разликом што су у праву ове земље, наследноправна дејства ванбрачних заједница, независно од тога да ли се ради о хетеросексуалним или истополним ванбрачним заједницама, ужа од наследноправних дејстава брака.

На крају, у одређеном броју права, необухватање ванбрачне заједнице кругом правно релевантних чињеница у заснивању правила законског наслеђивања, ипак не искључује могућност узајамног законског наслеђивања

---

partnership), којим су регулисане и хетеросексуалне и хомосексуалне заједнице, односно, могућност регистрације како за парове различитог, тако и за парове истог пола. Овим законом је предвиђено да регистрација има иста правна дејства као брак, услед чега у овој земљи партнери и различитог и истог пола који су регистровали своју заједницу, почев од 1998. године, имају могућност да се узајамно наслеђују, на исти начин као и супружници. - Законска наследна права регистрованих партнера истог или различитог пола су идентична оним законским наследним правима, која има супружник различитог пола, што је изричито предвиђено Књигом IV Грађанског законика Холандије.

између ванбрачних партнера. Тако се у праву Русије ванбрачни партнер оставиоца такође може појавити у својству његовог законског наследника, под претпоставком испуњења одређених, законом прописаних услова, који се односе на неспособност за рад, издржавање од стране оставиоца и постојање заједнице живота са оставиоцем најмање годину дана пре његове смрти, које чињенице, заправо, имају самосталан утицај на законски наследни ред, а не ванбрачна заједница сама по себи. Слично је и у праву Чешке, у којем, поред истополних партнера из регистроване ванбрачне заједнице, која у праву ове земље представља самосталан основ законског позивања на наслеђе, законска наследна права могу остварити још и ванбрачни истополни или хетеросексуални партнери из нерегистрованих заједница, али само по основу чињенице постојања заједнице живота са оставиоцем најмање годину дана пре његове смрти,⁷ која чињеница, исто као што је то случај и у праву Русије, има самосталан утицај на законски наследни ред. О наведеним могућностима ће у даљим излагањима бити више речи.

2. Постојање координирајућег односа чињеница сродства у правој нисходној линији и брака или ванбрачне заједнице

Када се ради о односу између чињенице сродства у правој нисходној линији и чињенице брака или ванбрачне заједнице, у највећем броју савремених права европског континенталног типа, однос између наведених чињеница је координирајући,⁸ што значи да супружник, а у појединим од њих и ванбрачни партнер оставиоца, наслеђује истовремено са потомцима оставиоца, добијајући са њима одређени део заоставштине у својину. Међутим, конкретан наследноправни положај потомака и супружника или

⁷ О наведеном видети: Jiri Svoboda: *International succession*, (ed. Louis Garb), Published by Kluwer Law International, 2004., стр. 170.; Karl Hanz Neumayer: *International encyclopedia of comparative law*, Volume V – Succession, Chapter 3, *Intestate Succession*, (ed. K. Zweigert, U. Drobnig), Published by Martinus Nijhoff Publishers, 1981., стр. 8.

⁸ У раду се однос између сродства и брака или ванбрачне заједнице посматра у смислу његовог евентуалног опредељивања као супсидирајућег, искључујућег или координирајућег. О супсидирајућем односу може се говорити онда када супружник или ванбрачни партнер наслеђује целу заоставштину или један њен део, али само онда када иза оставиоца није остао нико од његових сродника, који би могли и хтели да наследе. Искључујући однос постоји онда када супружник или ванбрачни партнер може наследити целу заоставштину и на тај начин искључити из наслеђивања одређене сроднике оставиоца, који би иначе могли бити законски наследници и који би у конкретном случају били позвани на наслеђивање да нема надживелог супружника, односно ванбрачног партнера оставиоца, док се о координирајућем односу може говорити онда када супружник или ванбрачни партнер наслеђује истовремено са појединим сродницима оставиоца, добијајући са њима одређени део заоставштине. У том смислу в. Борислав Т. Благојевић: *Наследно право СФРЈ са освртом на права других држава*, Београд, 1964., стр. 72.

ванбрачног партнера, у овим правима се у мањој или већој мери разликује, с обзиром на то, да се приликом одређивања законског наследног дела споменутих наследника, у њима поступа на различите начине.

2. 1. Принципијелно њридавање истој наследнојравној значаја чињеници сродства у њравој нисходној линији и чињеници брака, односно ванбрачне заједнице

У већем броју права Европе, као што су права земаља бивше СФРЈ – Србије, Црне Горе, Словеније, Хрватске и Македоније, те право Републике Српске, као и права Бугарске и Чешке, прихваћен је такав начин поделе заоставштине према којем се она између првостепених потомака оставиоца и његовог супружника дели на једнаке делове, услед чега ови наследници имају исти наследноправни положај.⁹ У ову групу, у извесном смислу, могло би се сврстати и право Русије у којем се заоставштина, такође, дели на једнаке делове између првостепених потомака оставиоца и његовог супружника, с том разликом што у овом праву, идентичан наследноправни положај могу имати и родитељи оставиоца, као потенцијални наследници првог законског наследног реда.¹⁰

Особеност појединих права ове групе земаља, као што су права Србије, Црне Горе, Словеније, Македоније и Републике Српске, која их уједно издваја у односу на остала права Европе, огледа се у познавању одређених правних механизма којима се отклањају евентуалне неправичности до којих може довести прихваћен начин поделе заоставштине између супружника и првостепених потомака, у њима. Применом ових механизма чије

⁹ Сви даљи потомци оставиоца наслеђују по принципу репрезентације, чија примена је неограничена. В. чл. 9. ст. 1-2. и чл. 10. ЗОН-а Србије, чл. 11-12. ЗОН-а Црне Горе, чл. 11-12. ЗОН-а Словеније, чл. 9-10. ЗОН-а Хрватске, чл. 13-14. ЗОН-а Македоније, чл. 9-10. ЗОН-а Републике Српске, чл. 5. ал. 1., чл. 9. ал. 1. и чл. 10. ал. 1. Закона о наслеђивању Бугарске, као и § 473. ст. 1-2. Грађанског законика Чешке. Закон о наслеђивању Србије донет је 1995. године, („Службени гласник Републике Србије“, бр. 46/95;). Закон о наслеђивању бивше југословенске Републике Македоније донет је 1996. године, („Службени весник на Република Македонија“, бр. 47/96;), текст закона видети на интернет адреси: <http://www.mlrc.org.mk/cd.htm>. Закон о наслеђивању Републике Српске донет је 2009. године, („Службени гласник Републике Српске“, бр. 1/2009;), текст закона видети на интернет адреси: http://www.narodnaskupstinars.net/lat/zakoni/zakon.php?id_zakona=377. Закон о наслеђивању Бугарске, донет је 1949. године. Грађански законик Републике Чешке донет је 1964. године, текст законика видети на интернет адреси: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/zakony/obcansky-zakonik/1001184/4810/>.

¹⁰ И у овом праву сви даљи потомци оставиоца наслеђују по принципу репрезентације, чија је примена неограничена. В. чл. 1142. у вези са чл. 1141. ст. 2. Грађанског кодекса Русије. Трећи део Грађанског кодекса Русије (наследно право), ступио је на снагу 2002. године, текст кодекса видети на интернет адреси: <http://www.cis-legal-reform.org/civil-code/index.html>.

се постојање јавља као директна последица узимања у обзир имовинског стања појединих законских наследника, у правима Србије и Македоније може доћи до побољшања наследноправног положаја потомака оставиоца у односу на наследноправни положај његовог супружника.¹¹ У праву Републике Српске, на овај начин може доћи до побољшања наследноправног положаја првостепених потомака оставиоца у односу на наследноправни положај његовог супружника, до побољшања наследноправног положаја супружника у односу на наследноправни положај потомака оставиоца, као и до побољшања наследноправног положаја првостепених потомака оставиоца у односу на наследноправни положај осталих првостепених потомака оставиоца.¹² Напослетку, у правима Црне Горе и Словеније, применом наведених механизма долази, како до побољшања наследноправног положаја потомака оставиоца у односу на наследноправни положај његовог супружника, тако и до побољшања наследноправног положаја супружника оставиоца у односу на наследноправни положај његових потомака. У пра-

¹¹ Тако је у чл. 9. ст. 3. ЗОН-а Србије прописано да када постоји оставиочево дете, коме оставиочев супружник није други родитељ, а имовина супружника је већа од оне која би му припала при подели заоставштине на једнаке делове, онда свако оставиочево дете може наследити до два пута више него супружник, ако суд, пошто размотри све околности, оцени да је то оправдано. Сличан начин регулисања присутан је и у праву Македоније, с том разликом што у овом праву, суд не процењује оправданост повећања наследног дела деце, при чему наследни део оставиоцевог детета може бити повећан два пута, дакле, не и мање од два пута. В. чл. 15. ЗОН-а Македоније.

¹² Услов, под претпоставком чијег испуњења може доћи до повећања наследног дела законских наследника првог наследног реда, у праву Републике Српске, огледа се у немању нужних средстава за живот. Повећање наследног дела у оквиру овог наследног реда, могуће је, с једне стране, у корист супружника оставиоца, док с друге стране, оно није могуће у корист било ког потомка оставиоца, већ искључиво у корист првостепених потомака оставиоца. Притом, док смањење наследног дела супружника може ићи само у корист наследног дела првостепених потомака оставиоца, дотле, наследни део супружника може бити повећан на терет наследног дела било ког потомка оставиоца. У овом праву, предвиђени су и допунски корективи између самих првостепених потомака као законских наследника, према којима до повећања наследног дела било ког детета оставиоца може доћи и на терет наследног дела неких или свих осталих првостепених потомака који конкуришу у наслеђивању. Из претходно изнетог начина регулисања наследноправних овлашћења законских наследника првог наследног реда произлази да услед повећања наследног дела супружника може доћи до смањења наследног дела само неких или свих осталих наследника првог наследног реда који су у конкретном случају позвани на наслеђивање, док услед повећања наследног дела детета/деце оставиоца може доћи до смањења наследног дела супружника или смањења наследног дела неког другог детета/деце оставиоца, те напослетку, како до смањења наследног дела супружника, тако и до смањења наследног дела оставиоцеве деце. Суд може одлучити, када је вредност заоставштине тако мала да би услед њене поделе дошло до западања у оскудицу оног ко је поставио захтев, да исти наследи целу заоставштину, независно од тога да ли се ради о захтеву супружника или о захтеву његове деце. В. чл. 23. ст. 1-2. и чл. 25. ст. 1. ЗОН-а Републике Српске.

ву Словеније, њиховом применом може доћи и до побољшања наследно-правног положаја појединих потомака оставиоца у односу на наследно-правни положај његових осталих потомака.¹³ Побољшање наследноправног положаја било ког од споменутих наследника реализује се повећањем њиховог својинског наследног дела, осим у праву Црне Горе у којем до побољшања наследноправног положаја супружника оставиоца, како смо то видели, може доћи и установљавањем личне службености плодуюживања у његову корист. Имајући у виду да се у правима Републике Српске, Црне Горе и Словеније побољшање наследноправног положаја супружника, те побољшање наследноправног положаја првостепених потомака у праву

¹³ У праву Црне Горе, наследни део супружника може бити смањен под истим условима и на исти начин, који је предвиђен и у праву Македоније. Услед исходаног смањења наследног дела супружника, до којег може доћи у случају постојања оставиоцеве деце из претходног брака, његове ванбрачне деце, његових усвојеника, односно, деце која се по закону сматрају да су рођена у браку, доћи ће до двоструког повећања наследног дела сваког оставиоцевог детета, односно усвојеника оставиоца у односу на наследни део супружника. С друге стране, до повећања наследног дела супружника може доћи у ситуацији када он нема нужних средстава за живот и то на терет наследног дела било ког наследника који му конкурише у наслеђивању, што значи и на терет наследног дела било ког потомка оставиоца или више оваквих потомака. Ово повећање, по правилу се остварује установљавањем доживотног плодуюживања на целини или делу заоставштине коју наслеђују потомци оставиоца. Супружник и потомци могу увек путем споразума преиначити доживотно уживање у доживотну ренту, а уколико се прилике због којих је дошло до установљавања доживотног уживања или ренте измене, суд може на захтев осталих наследника, односно, у конкретном случају на захтев потомака, доживотно уживање или доживотну ренту укинути. Међутим, суд на захтев супружника, када за то постоје оправдани разлози, може одлучити да он уместо доживотног уживања наследи и један део оног дела заоставштине који би по закону требало да наследе потомци. Осим тога, супружник може наследити и целу заоставштину и на тај начин искључити из наслеђивања све потомке оставиоца као наследнике првог наследног реда, када је она тако мале вредности да би њеном поделом супружник запао у оскудицу. В. чл. 23., као и чл. 24. ст. 1-2. и ст. 4-5. ЗОН-а Црне Горе.

У праву Словеније, предвиђена је могућност повећања наследног дела деце, те било ког потомка на терет наследног дела супружника, као и могућност повећања наследног дела супружника на терет наследног дела деце, односно било ког потомка, све ово, уз услов немања нужних средстава за живот на страни оног ко поставља захтев. Специфичност закона представљају уведени допунски корективи између самих потомака као наследника, према којима до повећања наследног дела било ког потомка оставиоца може доћи и на терет наследног дела неких или свих осталих потомака, који конкуришу у наслеђивању. На овај начин, услед повећања наследног дела било ког од наследника првог наследног реда, може доћи до смањења наследног дела само неких или свих осталих наследника који су у конкретном случају позвани на наслеђивање, при чему суд може одлучити, а у случају када је вредност заоставштине тако мала да би услед њене поделе дошло до западања у оскудицу оног ко је поставио захтев, да исти наследи целу заоставштину, независно од тога о чијем захтеву се ради. В. чл. 5. Закона о изменама и допунама ЗОН-а Словеније из 2001. године, којим се мења чл. 13. ЗОН-а СР Словеније из 1976. године.

Републике Српске или побољшање наследноправног положаја било ког потомка оставиоца у праву Словеније, може кретати и до стицања целокупне заоставштине у својину, те сходно томе и до искључења из наслеђивања било ког другог потенцијалног санаследника, то истовремено значи да ће у оваквим ситуацијама однос између чињенице сродства у правој нисходној линији и чињенице брака, у наведеним правима престати да буде координирајући, при чему ће добити својство искључујућег односа када год се супружник појављује као наследник целе заоставштине.

Ни у праву Русије, претходно споменути положај супружника оставиоца и његових првостепених потомака не представља правило од којег не постоји могућност одступања, имајући у виду да у праву ове земље одређени сродници оставиоца који улазе у круг потенцијалних законских наследника, без обзира што према правилима законског наслеђивања нису у конкретном случају позвани на наслеђивање, ипак могу наслеђивати по основу чињеница неспособности за рад и издржавања од стране оставиоца, најмање годину дана пре његове смрти.¹⁴ На основу закона може наслеђивати и било које друго лице које уопште не улази у круг потенцијалних законских наследника, а по основу чињеница неспособности за рад, издржавања од стране оставиоца и постојања заједнице живота са оставиоцем, најмање годину дана пре његове смрти.¹⁵ Последње споменуте категорије наследника имају право да наслеђују истовремено са наследницима оног наследног реда који су у конкретном случају позвани на наслеђе, делећи са њима заоставштину на једнаке делове,¹⁶ што ће у крајњим консеквенцама довести до погоршања претходно изнетог наследноправног положаја супружника и оставиочевих првостепених потомака.

У оним правима у којима и ванбрачна заједница представља правно релевантну чињеницу у конструкцији законског наслеђивања, што је случај у правима Црне Горе, Словеније и Хрватске, када је реч о хетеросексуалној ванбрачној заједници, а у праву Чешке, када је реч о истополној ванбрачној заједници, ванбрачни партнер оставиоца има идентичан наследноправни положај који у конкуренцији са потомством оставиоца у њима има и супружник. Изузетак представља право Словеније, у којем изједначење наследноправног положаја истополног ванбрачног партнера са оваквим положајем супружника или ванбрачног партнера различитог пола, није спроведено у потпуности. Ово имајући у виду, најпре чињеницу да истополни ванбрачни партнер може конкурисати само на делу заједничке имовине умрлог партнера, који део се између њега и првостепених потомака оставиоца дели на једнаке делове, док посебну имовину оставиоца могу наслеђивати само његови

¹⁴ В. чл. 1148. ст. 1. Грађанског кодекса Русије.

¹⁵ В. чл. 1148. ст. 2. Грађанског кодекса Русије.

¹⁶ В. чл. 1148. ст. 1-2. у вези са чл. 1141. ст. 2. Грађанског кодекса Русије.

потомци, при чему ће само уколико иза оставиоца нису остала деца, односно даљи потомци, део заједничке имовине умрлог партнера наследити у целини надживели истополни ванбрачни партнер,¹⁷ а затим и чињеницу да истополни ванбрачни партнер није обухваћен ни споменути могућностима одступања од редовних правила законског наслеђивања.¹⁸

Осим тога, у неким земљама које припадају овој групи права, ванбрачни партнер оставиоца, а по основу одређених чињеница које имају самосталан утицај на законски наследни ред, конкретно, по основу чињеница неспособности за рад, издржавања од стране оставиоца, те заједнице живота са оставиоцем најмање годину дана пре његове смрти, такође, може имати идентичан наследноправни положај који у конкуренцији са потомством оставиоца има и супружник, што је случај у праву Русије. Иако ванбрачни партнер оставиоца својство законског наследника, а по основу чињенице постојања заједнице живота са оставиоцем која је постојала најмање годину дана пре његове смрти, може стећи и у праву Чешке, наследноправни положај оваквог ванбрачног партнера није идентичан оном наследноправном положају који у конкуренцији са потомством имају супружник оставиоца или његов истополни партнер из регистроване ванбрачне заједнице, имајући у виду наследноправне прописе ове земље, према којима било које лице које се на наслеђе позива по основу чињенице заједничког живота или евентуално, издржавања од стране оставиоца, може конкурисати у наслеђивању свим сродницима оставиоца, осим његовим законским наследницима првог наследног реда, односно, потомцима оставиоца.¹⁹

2.2. Принципијелно придавање веће наследноправној значаја чињеници сродства у правој нисходној линији или чињеници брака, односно ванбрачне заједнице

Начин поделе заоставштине између супружника и потомака, који је прихваћен у неким земљама романске правне традиције – Италији и Француској, као и у свим земљама германске правне традиције – Немачкој,

¹⁷ В. чл. 22. ст. 1-3. Закона о регистрацији истополне партнерске заједнице Словеније.

¹⁸ Истополни ванбрачни партнер није обухваћен споменути могућностима одступања од редовних правила законског наслеђивања, имајући у виду да Закон о регистрацији истополне партнерске заједнице Словеније не упућује на примену одредаба Закона о наслеђивању којима су нормиране могућности повећања, односно смањења наследних делова законских наследника. Да тенденција овог законодавства свакако није била придавање истополној партнерској заједници истог оног наследноправног значаја који се придаје браку и ванбрачној заједници између хетеросексуалних партнера, види се већ из нормирања наследноправних овлашћења истополних ванбрачних партнера, када се ради о редовним правилима законског наслеђивања, која су ужа од наследноправних овлашћења, која у оваквом случају имају супружник или ванбрачни партнер различитог пола.

¹⁹ В. § 474.- § 475. Грађанског законика Чешке.

Аустрији, Швајцарској и Грчкој, подразумева одређивање наследног дела супружника на фиксни начин. Иако би се генерално посматрано, могло рећи да наследноправни положај потомака у правима ове групе земаља, у сваком конкретном случају зависи од њиховог броја, унапред одређена висина законског наследног дела супружника у одређеној мери указује на интенције законодавстава сваке од ових земаља, у смислу придавања већег наследноправног значаја било чињеници сродства у правој нисходној линији, било чињеници брачне везе.

Тако, у одређеном броју ових права, као што су права Аустрије, Немачке, Грчке и Француске (у последње споменутом праву, само у случају када супружник конкурише са потомством оставиоца, које није истовремено и његово потомство или када конкурише са заједничким потомством, уколико се определи да му припадне овај вид наследноправних овлашћења), из законских решења према којима супружнику припада наследни део који се креће у распону од 1/3 до 1/4 заоставштине (у зависности од конкретног права),²⁰ те према којима је потомцима, без обзира на њихов број, на име збирног законског наследног дела гарантован већи део заоставштине у односу на онај који може припасти супружнику, произлази да ће супружник имати исти наследноправни положај као и један првостепени потомак оставиоца, само у ситуацији када су иза оставиоца остала два оваква потомка (право Аустрије), односно три оваква потомка (права Немачке, Грчке и Француске). Када год на наслеђе конкурише мањи број оваквих потомака, а то практично значи у наследноправним ситуацијама које у пракси неће бити ретке, што нарочито може доћи до изражаја у правима Немачке, Грчке и Француске, наследноправни положај првостепених потомака ће бити повољнији од наследноправног положаја супружника. Наравно, уколико је број оваквих потомака већи (што ће бити случај, уколико на

---

²⁰ Тако, наследни део супружника у првом наследном реду, у праву Аустрије износи 1/3 заоставштине, док у правима Немачке, Грчке и Француске, он износи 1/4 заоставштине. Претходно наведено значи да ће првостепеним потомцима оставиоца у праву Аустрије припасти преостале 2/3 заоставштине, а у правима Немачке, Грчке и Француске 3/4 заоставштине, која ће се између њих делити на једнаке делове, док ће даље потомство оставиоца наслеђивати по принципу репрезентације, чија примена је у овом наследном реду неограничена. В. § 757. ст. 1., § 731. ст. 1. и § 732-734. Грађанског законика Аустрије, § 1931. ст. 1. и § 1924. Грађанског законика Немачке, чл. 1820. и чл. 1813. Грађанског законика Грчке, као и чл. 757., чл. 734-735. и чл. 752. Грађанског законика Француске. Грађански законик Аустрије донет је 1811. године, текст законика видети на интернет адреси: <http://www.ibiblio.org/ais/abgb1.htm>. Грађански законик Немачке донет је 1896. године, текст законика видети на интернет адреси: <http://bundesrecht.juris.de/bgb/BJNR001950896.html>. Грађански законик Грчке донет је 1940. године. Грађански законик Француске донет је 1804. године, текст законика видети на интернет адреси: <http://www.droit.org/codes/CCIVILL0.html#articleLEGIARTI000006431238>.

наслеђе у праву Аустрије, конкурише више од два првостепена потомка, а у правима Немачке, Грчке и Француске, више од три првостепена потомка), наследноправни положај сваког од ових потомака ће бити неповољнији од наследноправног положаја надживелог супружника, а у праву Немачке и од наследноправног положаја истополног ванбрачног партнера, с тим што овакав наследноправни исход представља само логичну последицу већег броја првостепених потомака.

Међутим, ваља нагласити да овакав наследноправни положај надживелог супружника или истополног ванбрачног партнера, у праву Немачке не мора представљати правило, те тако он на основу одређених специјалних одредаба, може имати и бољи положај у односу на онај који је предвиђен изворном регулативом. До овога најпре може доћи у случају постојања режима одвојености имовина, у ком случају ће његов наследноправни положај у ситуацији када се на наслеђе не позива више од два првостепена потомка оставиоца, бити идентичан наследноправном положају једног оваквог потомка.²¹ Наследноправни положај супружника или истополног ванбрачног партнера ће бити још повољнији у случају постојања режима заједнице тековине, као законског имовинског режима у овом праву, у ком случају ће његов законски наследни део износити 1/2 заоставштине, услед чега наследноправни положај првостепеног потомства оставиоца ни у једној наследноправној ситуацији не може бити повољнији од наследноправног положаја супружника или истополног ванбрачног партнера, док ће с друге стране, наследноправни положај супружника, односно истополног ванбрачног партнера, у великом броју на-

²¹ В. § 1931. ст. 4. Грађанског законика Немачке. Наиме, уколико се надживели супружник позива на наслеђивање са једним или два детета оставиоца, он ће имати бољи положај у односу на онај који је предвиђен општим правилима, имајући у виду да у овом случају и супружник и свако дете наслеђују у једнаким деловима, тако да супружник поред једног детета наслеђује 1/2 заоставштине, а поред двоје деце 1/3 заоставштине. Међутим, уколико супружник наслеђује са троје или више деце, важиће изворна регулатива, према којој супружнику припада право на 1/4 заоставштине, док се преостале 3/4 заоставштине деле између оставиоцевих првостепених потомака. Побољшање наследноправног положаја супружника у овом случају уведено је Законом о ванбрачној деци из 1970. године, а циљ оваквог побољшања је последица узимања у обзир код овог режима постојања добротине сарадње супружника, који често својим радом доприноси стицању имовине оставиоца, при чему се узела у обзир и могућност заједничког наслеђивања супружника са дететом које не потиче из његовог брака са оставиоцем, у ком случају би према општим правилима детету припадао већи удео у заоставштини од супружника оставиоца. Дакле, оваквим регулисањем, пре свега се желело спречити да надживели супружник поред једног или два детета оставиоца који не потичу из његовог брака са надживелим супружником, добије мањи удео у заоставштини него овакво дете оставиоца. В. у том смислу: Horst Bartholomeyczik, Wilfried Schlüter: Erbrecht, München, 1975., стр. 74-75.

следноправних ситуација бити повољнији од оваквог положаја првостепених потомака оставиоца.²²

У односу на претходно споменута права, у правима Швајцарске и Италије, ситуација је обрнута. Наиме, из висине фиксно постављеног наследног дела супружника, који у праву Швајцарске, у конкуренцији са потомцима увек износи 1/2 заоставштине,²³ произлази да ће супружник оставиоца или његов истополни ванбрачни партнер имати наследноправни положај као и један првостепени потомак, само у ситуацији када је иза оставиоца остао један овакав потомак. Слично је и у Италији, с том разликом што у праву ове земље, висина, у принципу фиксно одређеног наследног дела супружника, на основу самог закона, зависи од броја првостепених потомака оставиоца (1/2 у случају постојања једног детета, 1/3 у случају постојања двоје или више од двоје деце),²⁴ услед чега ће наследноправни

²² Наиме, у случају када је брак престао смрћу једног од супружника, право Немачке не полази од основног принципа брачне тековине, с обзиром на то да се изједначење вредности тековине у овом случају не врши путем израчунавања доприноса сваког од супружника и додељивањем права на постављање захтева за изједначење вредности, већ услеђује на аутоматски начин, који подразумева да се наследни део надживелог супружника повећава за 1/4 (в. § 1371. ст. 1. Грађанског законика Немачке), који део, дакле, прираста већ постојећем наследном делу супружника (који се разликује у зависности од тога са којим сродницима супружник конкурише на наслеђе), а услед чега долази до истовременог смањења наследног дела сродника, конкретно оних који су позвани са супружником на наслеђивање. Ово значи да ће се између потомака оставиоца, у првом наследном реду, делити преостала 1/2 заоставштине, јер ће супружнику, применом наведених правила, припасти право на 1/2 заоставштине.

Оваквим начином регулисања наследноправног положаја супружника, када исти конкурише на наслеђе у првом законском наследном реду, односно заједно са потомцима оставиоца, на најтежи начин могу бити погођени они потомци оставиоца који нису истовремено и потомци надживелог супружника. Ово произлази из чињенице да ће се заједнички потомци оставиоца и надживелог супружника, у крајњим консеквенцама, појавити као наследници иза свог родитеља – супружника оставиоца, док то није случај са осталим потомцима оставиоца. Стога је Закономом, а у циљу побољшања имовинскоправног положаја осталих потомака оставиоца, предвиђено правило према којем ови потомци, а у случају нужде, имају право на постављање захтева према надживелом супружнику за обезбеђење средстава потребних за прикладно школовање и то из додатног наследног дела од 1/4, који припада надживелом супружнику. В. § 1371. ст. 4. Грађанског законика Немачке.

²³ Претходно наведено значи да ће првостепеним потомцима оставиоца у праву Швајцарске припасти преостала 1/2 заоставштине, која ће се између њих делити на једнаке делове, док ће даље потомство оставиоца наслеђивати по принципу репрезентације, чија примена је у овом наследном реду неограничена. В. чл. 462. ст. 1. и чл. 457. Грађанског законика Швајцарске. Грађански законик Швајцарске, донет је 1907. године, текст законика видети на интернет адреси: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/210/index.html>.

²⁴ Ово значи да ће у праву Италије, у случају постојања једног првостепеног потомка, истом припасти преостала 1/2 заоставштине, док ће у случају када супружнику на наслеђе конкуришу двоје или више од двоје првостепених потомака оставиоца, истима припасти

положај супружника бити идентичан наследноправном положају једног првостепеног потомка, када год на наслеђе не конкуришу више од два оваква потомка. Овакав начин регулисања наследноправних овлашћења несумњиво доводи до закључка да су се законодавствима последње споменутих земаља, првенствено настојали заштитити наследноправни интереси супружника оставиоца, а у праву Швајцарске и истополног ванбрачног партнера оставиоца, с обзиром на то, да наследноправни положај првостепених потомака никада не може бити повољнији од наследноправног положаја супружника, при чему ће наследноправни положај супружника када год на наслеђе конкурише више од једног првостепеног потомка (право Швајцарске), односно, више од два првостепена потомка (право Италије), бити повољнији од наследноправног положаја потомака.

И у праву Енглеске, са сигурношћу се може закључити да је наследноправни положај супружника, односно истополног ванбрачног партнера у конкуренцији са потомцима оставиоца, изузетно повољан. Наиме, у случају када су оставиоца, поред супружника, односно истополног ванбрачног партнера, надживели и његови потомци, тада супружнику, односно истополном ванбрачном партнеру, на име његових наследноправних овлашћења припадају у потпуности у својину најпре све покретне ствари из личне имовине. Израз „покретне ствари из личне имовине“ дефинисан је широко, те као такав, обухвата предмете у домаћинству, предмете личне употребе или предмете за украшавање, одећу, накит, намештај, аутомобил, домаће животиње.²⁵ Надживелом супружнику или истополном

право на укупно 2/3 заоставштине, која ће се између њих делити на једнаке делове. Сви даљи потомци оставиоца наслеђују применом принципа репрезентације неограничено. В. чл. 581., чл. 566. ст. 1. и чл. 468-469. Грађанског законика Италије. Грађански законик Италије донет је 1942. године, текст законика видети на интернет адреси: http://www.jus.unitn.it/cardozo/Obiter_Dictum/codciv/Codciv.htm. О законским наследним правима потомака и супружника у праву Италије в. Franco Salerno Cardillo: *International succession* (ed. Louis Garb), Published by Kluwer Law International, 2004., стр. 159-160.

²⁵ The Administration of Estates Act из 1925. године, у покретне ствари из личне имовине – „personal chattels“ убраја следеће ствари: кочије, коње, стајску опрему (која се не користи у сврху зараде), моторна возила и пратећу опрему (која се не користи за посао), баштовански алат, домаће животиње, постелину, порцелан, вазе, књиге, слике, графике, намештај, накит, предмете за покућство или личну употребу, украсе, музичке или научне инструменте и апаратуру, вино, пиће и залихе намирница. У теорији се наводи, да без обзира на то, што је ова законска дефиниција критикована, с обзиром на то да је уводно упућивање на „кочије, коње и стајску опрему“, у данашње време мање релевантно него 1925. године, дата дефиниција функционише прилично добро, те да је уобичајено да и сами завештаоци путем завештања оставе све своје покретне ствари из личне имовине на начин као што је то дефинисано претходно споменутиим законом. Иначе, појам покретних ствари за личну употребу, у судској пракси Енглеске се широко тумачи. Сматра се да овај израз

ванбрачном партнеру, када конкурише са потомцима, на име наследно-правних овлашћења припада, када је наслеђе отворено након 30. 11. 1993. године и законски легат у износу од 125 000 фунти чисто, дакле, без икаквих одузимања пореза на наследство или трошкова,²⁶ као и камата на законски легат 6 % годишње, почев од дана смрти оставиоца, па до исплате. Ова камата се првенствено плаћа од прихода имовине, али ако приход није довољан, разлика се плаћа из капитала, односно главнице.²⁷ Оваквим регулисањем наследноправних овлашћења супружника, односно истополног ванбрачног партнера, вероватно у већини случајева законског наслеђивања, може се десити да заоставштина фактички у целисти припадне искључиво надживелом супружнику, односно истополном ванбрачном партнеру, јер ће је покретне ствари из личне имовине и вредност законског легата исцрпети. У којој мери је повољан наследноправни положај супружника, односно истополног ванбрачног партнера, говори и чињеница да ће се након што дође до одвајања покретних ствари из личне имовине, законског легата и камате, као видова наследноправних овлашћења супружника, односно истополног ванбрачног партнера, преостала заоставштина делити на две половине, при чему ће једна половина остатка заоставштине припасти потомству оставиоца, док ће на другој половини остатка заоставштине супружнику, односно истополном ван-

---

обухвата и 60 стопа дугачку моторну јахту коју је оставилац користио из задовољства – *Re Chaplin (1950), Ch. 507*; колекцију поштанских маркица које је оставилац сакупио из хобија – *Re Reynolds's W.T.(1966) 1.W.L.R. 19*; драгоцену колекцију сатова у којој је оставилац уживао – *Re Crispin's W. T. (1975), Ch. 245, 251*; дванаест тркачких коња које је оставилац користио за рекреацију – *Re Hutchinson (1955) Ch. 255*. В. Parry & Clark: *The Law of succession*, London, 2002., стр. 10-11.

²⁶ У складу са својим овлашћењима из The Family Provision Act из 1966. године, да повремено одреди висину наведене фиксне нето суме (законског легата), Lord Chancellor донео је Family Provision (Intestate Succession) Order 1993. (S.J. 1993 No. 2906), којом је законски легат одређен у износу од 125 000 фунти. У периоду од 1925. до 1952. године законски легат је износио 1000 фунти, у периоду од 1953. до 1966. године 5000 фунти, од 1967. до 1972. године 8750 фунти, од 1972. до 1977. године 15 000 фунти, од 1977. до 1981. године 25 000 фунти, од 1981. до 1987. године 40 000 фунти, а од 1987. до 1993. године 75 000 фунти. В. Parry & Clark: *op. cit.* стр. 11. Department for Constitutional Affairs у акту Administration of Estates-Review of the Statutory Legacy, предложио је 2005. године повећање законског легата супружника (истополног ванбрачног партнера) у ситуацији када истом у наслеђивању конкуришу потомци, са постојећих 125 000 фунти на 350 000 фунти. Видети: К. Standley: *Family Law*, London, 2006., стр. 102.

²⁷ У складу са овлашћењима из The Administration of Estates Act из 1925. године да спецификује каматну стопу, Lord Chancellor донео је Intestate Succession (Interest and Capitalisation) Order 1983. (No. 1374), којим је камата на законски легат одређена у износу од 6 %. Ова стопа је пре 1977. године износила 4 %, а од 1977. до 1983. године 7 %. В. Parry & Clark: *op. cit.*, стр. 11.

брачном партнеру, припасти још и право на доживотну камату (која имовина ће након смрти супружника, односно истополног ванбрачног партнера, припасти потомству).²⁸

3. Непостојање координирајућег односа чињеница сродства у правој нисходној линији и брака или ванбрачне заједнице

Као последица придавања већег наследноправног значаја било чињеници брака, односно ванбрачне заједнице, било чињеници сродства у правој нисходној линији, број права у којима се, барем по правилу, не може говорити о постојању координирајућег односа између наведених чињеница, у данашње време је мали.

Тако, само у правима неких скандинавских земаља, као што су Данска и Шведска,²⁹ кроз специфична законска решења долази до изражаја привилеговање наследноправног положаја супружника или истополног ванбрачног партнера оставиоца у односу на његово потомство, чији се крајњи наследноправни исход огледа у тежњи да целокупна заоставштина оставиоца припадне надживелом супружнику, односно истополном ванбрачном партнеру, све до његове смрти, који моменат, по правилу, пред-

²⁸ В. s. 46(2) The Administration of Estates Act из 1925. године. Заоставштина на коју потомци имају право, држаће се у законском трасту (*statutory trust*), која ће се делити на једнаке делове између оне деце оставиоца која су жива у тренутку његове смрти и која су навршила 18 година или су ступила у брак, односно, формирала грађанско партнерство пре навршених 18 година живота. В. s. 47(1) The Administration of Estates Act из 1925. године. Дакле, дете, односно било који потомак, не може добити имовину из траста све док не напуни 18 година живота или не ступи у брак, односно, не формира грађанско партнерство пре тога, што значи да се наследни делови оваквих потомака држе на начин прописан законом, док не стекну право које им је пренето у потпуности – пунолетством или ступањем у брак, односно, формирањем грађанског партнерства пре тога. Примена принципа репрезентације је неограничена, што значи да уколико је дете умрло пре оставиоца, али је иза себе оставило потомке, онда ови потомци када и ако напуне 18 година или ступе у брак, односно формирају грађанско партнерство пре тога, добијају део заоставштине који би припао њиховом родитељу да је надживео оставиоца. Само у случају непостојања конкуренције супружника, односно истополног ванбрачног партнера, целокупна заоставштина ће припасти потомцима, која ће се, на начин како је то напред наведено, држати у законском трасту. В. s. 46(ii) The Administration of Estates Act 1925. године. Опширније о законском трасту за потомке видети код: Caroline Sawyer: Succession, Wills & Probate, Bristol, 1995., стр. 180-182; Mellows, A. R.: The Law of Succession, London, 1993., стр. 181-182.; Partу & Clark: op. cit. стр. 16-17.

²⁹ Закон о наслеђивању Данске донет је 2007. године (515/2007), док је Закон о наслеђивању Шведске донет 1958. године (1958/637), допуњен и измењен 1987/88. као и 2005. године. Текстове споменутих закона о наслеђивању видети на следећим интернет адресама: Данске – <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=2664>, Шведске – <http://www.notisum.se/mp/sls/lag/19580637.HTM>.

ставља моменат остваривања законских наследних права потомака оставиоца.³⁰ Привилеговање наследноправне позиције супружника у односу на

³⁰ У праву Данске, овакав наследноправни положај супружника, односно истополног ванбрачног партнера, произлази из различитих могућности у погледу његових наследноправних овлашћења у оквиру првог наследног реда, а у оквиру њих и из обима припадајућих му овлашћења. Тако, супружнику оставиоца стоји на располагању могућност да остане у поседу целе заједничке имовине супружника. Та могућност постоји независно од вредности имовине или сагласности потомака, осим, уколико се не ради о потомцима оставиоца из његовог претходног брака или евентуално из ванбрачне заједнице, када ће оваква сагласност бити неопходна (в. поглавље 4. § 17 - 18. Закона о наслеђивању Данске). До поделе имовине може доћи било када, с тим што до ње мора доћи онда када надживели супружник поново ступи у брак, као и када надживели супружник умре (в. поглавље 4. § 26. Закона о наслеђивању Данске.) Уколико се цела (неподељена) имовина супружника дели у тренутку када је супружник жив (када је поново ступио у брак или независно од тога, уколико се супружник определио за поделу), њему припада 1/2 брачне имовине као последица брака, а на име наслеђивања наследни део, који је, посматрано у односу на највећи број осталих права Европе, постављен на висок начин, а који износи 1/2 оставиочеве заоставштине (у коју улази 1/2 брачне имовине и евентуално његова посебна имовина), док се преостала половина оставиочеве заоставштине дели на једнаке делове између оставиочевих првостепених потомака или евентуално његових даљих потомака, применом принципа репрезентације (в. поглавље 2. § 9. ст. 1. Закона о наслеђивању Данске). У другом случају, односно након смрти супружника који се налазио у поседу целе неподељене имовине, половина имовине ће припасти потомцима раније умрлог супружника, док ће друга половина припасти наследницима касније умрлог супружника. Уколико иза касније умрлог супружника нису остали његови наследници, цела заоставштина ће припасти потомцима раније умрлог супружника. (в. поглавље 4. § 28. ст. 1. и 3. Закона о наслеђивању Данске).

Притом се не сме занемарити постојање заштитног правила установљеног у корист супружника, према којем, у случају мање вредности заоставштине која се дели између потомака и супружника, надживелом супружнику, независно од наследних права потомака, припада првенство у наслеђивању, у циљу да увек наследи вредност заоставштине, која када се дода вредности посебне имовине, односно имовине коју он добија поделом заједничке имовине, износи до 600 000 круна (в. поглавље 2. § 11. ст. 2. Закона о наслеђивању Данске). Након смрти супружника који је искористио претходно споменуто првенство у наслеђивању, половина имовине ће припасти оним сродницима раније умрлог супружника који у том моменту имају најјаче право да наследе, дакле, његовим потомцима, ако постоје, док ће друга половина припасти наследницима касније умрлог супружника. Уколико иза касније умрлог супружника нису остали његови наследници, цела заоставштина ће припасти потомцима раније умрлог супружника. Уколико не постоје потомци ни једног од супружника, имовина се дели на два једнака дела, од којих сваки припада осталим сродницима супружника. Уколико постоје само сродници једног супружника, они ће бити једини наследници (в. поглавље 3. § 16. ст. 1-4. Закона о наслеђивању Данске).

У праву Шведске супружнику, односно истополном ванбрачном партнеру, дат је приоритет у односу на било које сроднике оставиоца, па и у односу на заједничко потомство, који се огледа у чињеници да заоставштину оставиоца који је био у браку, односно регистрованом партнерству, наслеђује надживели супружник, односно његов истополни ванбрачни партнер. Ово правило представља основно правило законског наслеђивања, мотивисано схватањем да је за друштво важније омогућити да надживели супружник, од-

наследноправну позицију потомства, на начин на који се то чини у законодавствима Данске и Шведске, у осталим правима Европе представља реткост. Изузетак представља још само право Холандије, у којем је и поред принципијелне изједначености чињенице брака, односно ванбрачне заједнице и чињенице сродства у правој нисходној линији, која произлази из правила о подели заоставштине на једнаке делове између ових наследника,³¹ супружник оставиоца, односно његов ванбрачни партнер, заштићен на један посебан начин. Наиме, првостепени потомци оставиоца, у праву ове земље, по правилу, не добијају имовину која улази у састав заоставштине, већ само право да према супружнику или ванбрачном партнеру оставиоца, поставе новчани захтев који одговара вредности њиховог удела у заоставштини. Напред наведено значи да супружник или ванбрачни партнер прима целу заоставштину, при чему, споменута новчана сума постаје исплатива онда када супружник, односно ванбрачни партнер оставиоца умре или у случају његовог банкрутства или у случајевима које је

носно његов истополни ванбрачни партнер, остане у поседу целокупне имовине, него да деца оставиоца добију свој удео у наследству. Приоритетан положај надживелог супружника једино није проширен и према потомцима оставиоца, који нису истовремено и потомци надживелог супружника. Такав потомак има право да захтева свој део наследства одмах након смрти оставиоца (в. поглавље 3. § 1. ст. 1. Закона о наслеђивању Шведске). Због претходно наведеног разлога, као и због могућности да оставилац завештајним располагањима ускрати наследна права надживелом супружнику (истополном ванбрачном партнеру), у праву Шведске постоји заштитно правило, према којем супружник, односно истополни ванбрачни партнер оставиоца, увек има право да уз помоћ института *the index linked base amount* (правило индексно повезаног основног износа), уколико је то могуће, прими одређени део (одређену суму, односно износ новца) заоставштине, који одговара вредности, која када се сабере са имовином коју надживели супружник добија поделом заједничке имовине или имовином која представља његову посебну имовину, одговара четвороструком индексно повезаном основном износу, одређеном Законом о државном осигурању, у моменту смрти оставиоца (в. поглавље 3. § 1. ст. 2. Закона о наслеђивању Шведске).

Дакле, након смрти једног од супружника, надживели супружник стиче једну половину брачне имовине, док другу половину брачне имовине која је ушла у заоставштину умрлог супружника, наслеђује. Стога, потомство оставиоца може наслеђивати тек након његове смрти, када ће половина заоставштине касније умрлог супружника припасти оном сродницима раније умрлог супружника, који у том моменту имају најјаче право да наследе, дакле његовим потомцима, ако постоје, док ће друга половина припасти наследницима касније умрлог супружника (в. поглавље 3. § 2. Закона о наслеђивању Шведске).

У оба споменута права, само у случају непостојања конкуренције супружника или истополног ванбрачног партнера, заоставштину се дели на једнаке делове између првостепених потомака оставиоца, док сво даље потомство оставиоца може наслеђивати применом принципа репрезентације, неограничено. В. поглавље 1. § 1. Закона о наслеђивању Данске, као и поглавље 2. § 1. Закона о наслеђивању Шведске.

³¹ Даљи потомци наслеђују применом принципа репрезентације. В. чл. 10. ст. 1-2. у вези чл. 11. ст. 1. Књиге IV Грађанског законика Холандије.

оставилац предвидео у одредбама своје последње воље.³² Дакле, основна карактеристика односа чињенице сродства у правој нисходној линији, с једне стране и чињенице брака или ванбрачне заједнице, с друге стране, у последње споменутих правима огледа се у изразито повољнијем наследноправном положају супружника, односно ванбрачног партнера у односу на овакав положај потомака.

Права у којима је наследноправна позиција потомака повољнија од овакве позиције супружника су нешто бројнија, при чему се овакав положај споменутих наследника не испољава у сваком од њих на исти начин.

Тако, у праву Финске,³³ заоставштину, чак и у случају постојања оставиочевог супружника, односно његовог истополног ванбрачног партнера, наслеђују само оставиочеви потомци, између којих се заоставштина дели на једнаке делове, уколико се ради о првостепеним потомцима.³⁴ Овлашћења супружника оставиоца, односно његовог истополног ванбрачног партнера, у случају постојања потомака, огледају се у његовом праву да остане у поседу целе (неподељене) имовине супружника, с тим што је овај максимум заштите његовог положаја ограничен правом потомака као законских наследника

---

³² В. чл. 13. ст. 2-4. Књиге IV Грађанског законика Холандије. Заоставштина ће се између супружника оставиоца и његове деце делити на једнаке делове, само онда када се супружник одрекне оваквог свог права, што може учинити у законом одређеном року који износи 3 месеца од смрти оставиоца, изјавом датом јавном бележнику која се региструје у Регистру заоставштина. В. чл. 18. ст. 1. књиге IV Грађанског законика Холандије. Услед наведеног начина регулисања, наследноправним прописима Холандије предвиђена су и посебна правила у циљу заштите оставиоачеве деце, уколико надживели супружник, односно ванбрачни партнер, намерава да поново ступи у брак или уколико је то већ учинио, да би деца била сигурна да ће примити свој део из заоставштине умрлог родитеља, те да одређена породична добра неће отићи породици њиховог очуха или маћехе, када и њихов надживели родитељ умре. У оваквом случају, постоји право деце да траже од свог надживелог родитеља да на њих пренесе добра из заоставштине њиховог умрлог родитеља, у вредности која не премашује новчани захтев детета. Исто право оваква деца имају и спрам очуха или маћехе, у погледу заоставштине њиховог другог родитеља, када и он премине или евентуално, спрам наследника очуха/маћехе, када премину и очух, односно маћеха. У наведеним случајевима долази до преношења пуног права својине на добрима, с тим што надживели родитељ (у случају захтева везаног за заоставштину раније умрлог родитеља) или очух/маћеха (у случају захтева везаног за заоставштину другог умрлог родитеља), могу да пренесе голо право својине и да задрже право плодуюживања на овим добрима. В. чл. 19-22. Књиге IV Грађанског законика Холандије. О наведеном видети: P. Vlaardingerbroek: Introduction to Dutch Law (J. M. J. Chorus, P.H.M. Gerver, E.H. Hondius), The Hague/London/Boston: Kluwer Law International, 2006., стр. 197.

³³ Закон о наслеђивању Финске донет је 1965. године (40/1965), допуњен и измењен 2001. године, текст закона видети на интернет адреси: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1965/en19650040.pdf>.

³⁴ Сви даљи потомци оставиоца наслеђују по праву репрезентације, чија је примена неограничена. В. поглавље 2. одељак 1. Закона о наслеђивању Финске.

да захтевају поделу ове имовине, односно, утврђивање права и обавеза у вези са брачним имовином.³⁵ У сваком случају, минимум заштите положаја супружника, односно истополног ванбрачног партнера, огледа се у његовом праву да без обзира на законска наследна права потомака, дакле, независно од њихових евентуалних захтева, доживотно користи стан у коме је заједно становао са оставиоцем до његове смрти, као и уобичајене предмете домаћинства, осим ако надживели супружник, односно истополни ванбрачни партнер, не поседује други стан који је прикладан за становање.³⁶

Привилеговање наследноправног положаја потомства оставиоца у односу на наследноправни положај супружника долази до изражаја и у праву Шпаније,³⁷ у којем супружнику у случају постојања потомака припада право доживотног плодоуживања на 1/3 заоставштине,³⁸ као и у правима Мађарске и Белгије,³⁹ у којима се наследноправна овлашћења супружника у конкуренцији са потомством оставиоца, такође огледају у његовом праву доживотног плодоуживања, али не на делу заоставштине коју наслеђују потомци, као што је то случај у праву Шпаније, већ на целој заоставштини која на име наслеђа припада потомству оставиоца.⁴⁰ Уколико, међутим, у

³⁵ В. поглавље 3. одељак 1 а (1) Закона о наслеђивању Финске.

³⁶ В. поглавље 3. одељак 1 а (2) Закона о наслеђивању Финске.

³⁷ Грађански законик Шпаније, донет је 1889. године, текст законика видети на интернет адреси: <http://civil.udg.es/normacivil/estatal/CC/indexcc.htm>.

³⁸ В. чл. 834. Грађанског законика Шпаније. У случају непостојања конкуренције надживелог супружника, у праву ове земље, заоставштина ће се делити на једнаке делове између оставиоцевих првостепених потомака, уз неограничену могућност примене принципа репрезентације. В. чл. 930-934. и чл. 925. Грађанског законика Шпаније.

У којој мери право Шпаније настоји заштитити наследноправни положај потомака оставиоца, говори и чињеница да је супружник, који након смрти оставиоца поново ступи у брак или који у току удовиштва добије ванбрачно дете или усвоји дете, обавезан да све оно што је примио од оставиоца путем наслеђивања, поклоне или на име добити било које врсте, сачува (резервише) за своју децу, односно потомке из првог брака, који ће ову имовину, стога стећи према правилима законског наслеђивања, као да није постојао други брак њиховог родитеља (односно надживелог супружника оставиоца). Надживели супружник једино може имати слободу у погледу давања завештајних привилегија (првенства) неком од својих потомака, у складу са институцијом *mejora*. В. чл. 968., 972-973. и 980. Грађанског законика Шпаније.

³⁹ Грађански законик Мађарске, донет је 1959. године, текст законика видети на интернет адреси: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=95900004.TV. У праву Белгије првобитно је важио текст Грађанског законика Француске из 1804. године, с тим што је временом, Грађански законик Белгије еволирао и у одређеној мери се удаљио од Грађанског законика Француске. Текст законика видети на интернет адреси: <http://www.droitbelge.be/codes.asp#civil>.

⁴⁰ В. § 615. Грађанског законика Мађарске, као и чл. 745. *bis* § 1.ст. 1. Грађанског законика Белгије. Само у случају непостојања конкуренције надживелог супружника, у правима споменутих земаља, заоставштина ће се делити на једнаке делове између

праву Мађарске дође до откупљења права плодуживања, супружник оставиоца ће се сматрати законским наследником у односу на њему припадајући део из заоставштине, те ће му из откупљене имовине, у натури или у новцу, припасти истоветан део који би наследило и једно дете оставица у својству законског наследника.⁴¹ Наследноправна овлашћења истополног ванбрачног партнера, у праву Мађарске, идентична су оним овлашћењима која у овом праву припадају и супружнику оставиоца, за разлику од наследноправних овлашћења ванбрачног партнера у праву Белгије, која су по квалитету идентична оним која припадају супружнику, али су по обиму постављена на ужи начин, с обзиром на то, да се доживотно плодуживање ванбрачног партнера односи само на непокретност која је током заједничког живота представљала заједничко пребивалиште, као и на покућство којим је ова непокретност опремљена.⁴²

Напоследку, ваља истаћи да док доживотно плодуживање у последње споменутих правима, представља редовни и по правилу једини вид наследноправног овлашћења супружника у конкуренцији са потомством оставиоца, дотле, алтернативан однос права на плодуживање и права на наслеђивање у својину, односно, постојање избора супружника између ова два вида наследноправних овлашћења, у данас постојећим правним порецима Европе представља реткост. Овакав однос прихваћен је само у праву Француске, у којем супружнику у случају конкурисања на наслеђе од стране потомства оставиоца које је истовремено и његово потомство, на име наследноправног овлашћења, такође може припасти доживотно плодуживање на целој заоставштини, али само онда када се супружник определи да му припадне овај вид наследноправног овлашћења.⁴³

Закључак

Анализа усвојених законских решења у домаћем и упоредном праву, омогућила нам је и да сагледамо наследноправни утицај који у данашње време имају чињеница сродства у правој нисходној линији, с једне стране

оставиочевих првостепених потомака, уз неограничену могућност примене принципа репрезентације. В. § 607. Грађанског законика Мађарске, као и чл. 745. и 740. ст. 1. Грађанског законика Белгије.

⁴¹ В. § 616. ст. 3-4. Грађанског законика Мађарске.

⁴² В. чл. 745. *octies* § 1. Грађанског законика Белгије.

⁴³ В. чл. 757. Грађанског законика Француске. Право избора је строго везано за личност супружника и као такво је непреносиво све док се не изврши, а уколико супружник умре пре него што је дао изјаву о избору, сматраће се да је изабрао плодуживање. У ситуацији када супружник није извршио избор, сваки наследник може позвати у писаној форми супружника да изврши избор, у ком случају ће се уколико супружник не изврши право избора у року од три месеца, сматрати да је изабрао плодуживање. В. чл. 758 - 1., чл. 758 - 3., као и чл. 758-4. Грађанског законика Француске.

и чињеница брака, односно ванбрачне заједнице, с друге стране. Сазнања до којих смо дошли анализом ових решења, довела су до закључка да је у највећем броју савремених права Европе, утицај чињенице брака (а у великом броју права и утицај чињенице ванбрачне заједнице), квалитативно изједначен са чињеницом сродства у правој нисходној линији, што представља случај и у нашем праву.

Наиме, када је реч о односу између наведених чињеница, анализа законских решења показала је да је у највећем броју савремених права Европе овај однос координирајући, што значи да супружник, а у појединим од њих и ванбрачни партнер оставиоца, наслеђује истовремено са потомцима оставиоца, добијајући са њима одређени део заоставштине у својину. На основу ове анализе, дошли смо до сазнања да однос између чињенице сродства у правој нисходној линији и чињенице брака, као правно релевантних чињеница у заснивању правила законског наслеђивања, у праву Србије одговара односу који између споменутих чињеница постоји и у великом броју осталих права Европе. Начином нормирања расподеле заоставштине у првом наследном реду, право Србије првостепене потомке и супружника оставиоца ставља у једнак наследноправни положај, узимајући у обзир значај и интензитет сродничких односа између оставиоца и његових потомака, али и исти такав значај и интензитет односа између оставиоца и надживелог супружника, као оставиоцу најближих лица. Следствено наведеном, сматрамо да право Србије треба да остане верно овом опредељењу.

За разлику од највећег броја осталих права Европе, у праву Србије предвиђена су и специјална правила о подели заоставштине у оквиру првог наследног реда. Постојање ових правила несумњиво је оправдано, јер се њима тежи ка отклањању потенцијалних неправичности до којих могу довести редовна правила законског наслеђивања. Међутим, мишљења смо да је начин на који је наше право приступило могућности измена наследних делова у првом наследном реду рестриктиван, имајући у виду да се примарни циљ постојећих специјалних правила о подели заоставштине у овом наследном реду, огледа у заштити имовинских интереса првостепених потомака оставиоца који не потичу из оставиоцевог брака са надживелим супружником. Наиме, иако ова правила не доводе до неравноправног наследноправног положаја потомака оставиоца који потичу из његовог брака са надживелим супружником, у односу на наследноправни положај потомака оставиоца који не потичу из његовог брака са надживелим супружником, она, по нашем мишљењу, ипак не уважавају у довољној мери њихове наследноправне интересе, имајући у виду да чињеница имовинског стања ових потомака, ма како оно било неповољно, не може утицати на евентуалне измене њиховог наследноправног положаја. Осим тога, ова-

кав начин уређења наследноправних односа, понекад може довести и до неоправданог привилеговања наследноправног положаја потомака оставиоца који потичу из његовог брака са надживелим супружником, што произлази управо из чињенице да повећање наследног дела оставиоцеве ванбрачне деце или његове деце из претходног брака, аутоматски доводи и до повећања наследног дела остале оставиоцеве деце, односно, њихових потомака по праву репрезентације, без обзира на њихово имовинско стање. Постојећа специјална правила о подели заоставштине у оквиру првог наследног реда, не уважавају ни наследноправне интересе надживелог супружника, који се и поред права на деобу заједничке имовине и права на издвајање предмета домаћинства, у великом броју животних ситуација може налазити у неповољној имовинској ситуацији. Стога сматрамо да би шири приступ флексибилности законских наследних делова, у смислу постојања права било ког наследника првог наследног реда, који се у конкретном случају позивају на наслеђивање, да траже повећање свог наследног дела онда када немају нужних средстава за живот, представљао прихватљивији начин уређења њиховог наследноправног положаја. Овакво решење на подједнак начин би омогућило узимање у обзир посебних имовинских и личних прилика и потреба било ког наследника првог наследног реда. Повећање наследног дела могло би се реализовати установљавањем доживотног плодоуживања на терет свих или само неких санаследника, на делу или целокупној заоставштини, у зависности од околности конкретног случаја.

Поред чињеници сродства, важећи Закон о наслеђивању Србије, по нашем мишљењу, сасвим оправдано, наследноправни значај придаје још само чињеници брака, дакле, не и чињеници ванбрачне заједнице. Како право представља, најшире говорећи, скуп правила за оно што „најчешће бива“, а брак је, бар код нас, још увек далеко чешћа форма заједничког живота, то руковођени овом логиком, не можемо подржати идеју да се једној *фактичкој* заједници мушкарца и жене, без обзира на интензитет емоција и степен сједињености рада и добара, да такав значај, у смислу да она може представљати и законски основ позивања на наслеђе. Несумњиво је да право не треба да иде превише испред времена у којем настаје и да не треба да у превеликој мери антиципира односе у друштву, већ да квалитетно и с мером регулише односе који најчешће постоје. Наследно право, као иманентно имовинско-правна грана права, а имајући у виду, пре свега, значај имовине као друштвене категорије, сасвим сигурно не би смело олако и без озбиљне провере давати једном фактичком стању (без намере да овим умањимо друштвени значај ванбрачне заједнице), већи значај него што она према схватањима и менталитету народа објективно има. Имајући у виду да су друштвене норме и схватања материјални извор права, то формалном наследноправном изједначавању ванбрачних заједница са бра-

ком, у нашем друштву, сматрамо, још нема оправдања. Уколико се узму у обзир претходно изнете поставке, односно традиционални став нашег друштва по питању схватања и уважавања породице, брака и породичних и брачних вредности, с једне стране и схватања и уважавања вредности ванбрачне заједнице, с друге стране, то се може рећи да чињеница непризнавања наследноправног значаја ванбрачној заједници у нашем праву, представља одговарајући правни израз респектовања законодавца још увек владајућег става нашег друштва према напред наведеним околностима, односно, да представља последицу уважавања објективних услова у којима се налази наше друштво, као и његових стварних потреба. Осим тога, област наследног права не представља предмет интересовања наднационалних субјеката, управо из разлога што је оно обојено схватањима друштвених група на одређеном географском подручју, проистеклим из морала и обичаја, кроз векове постојања у заједници. Самим тим, упоредно право може послужити као пример, само у случајевима истих или сличних друштвених околности, због чега се домаће право у поређењу са другим, нарочито западноевропским правима, ипак издваја.

Из претходно наведених разлога, мишљења смо да без обзира на постојеће тенденције у упоредном праву, ванбрачна заједница, нити између хетеросексуалних, нити између истополних ванбрачних партнера, нарочито уколико се остане при сада постојећем концепту ванбрачне заједнице, који не подразумева обавезу њене регистрације, у нашем праву не треба да стекне својство чињенице, која би представљала законски основ позивања на наслеђивање. Међутим, треба напоменути да се у постојећем Нацрту Грађанског законика Србије предлаже могућност регистрације ванбрачне заједнице.⁴⁴ Концепт ванбрачне заједнице који би подразумевао обавезу њене регистрације пред одговарајућим органом, а који је као такав, како смо то видели, прихваћен и у великом броју осталих права Европе, представљао би бољи и квалитетнији начин регулисања ванбрачне заједнице од постојећег концепта *de facto* ванбрачне заједнице, првенствено из разлога што садашњи концепт фактичких ванбрачних заједница отежава доказивање њиховог постојања и момента њиховог заснивања, док се регистрацијом ванбрачне заједнице овај проблем елиминише. Несумњиво је да овакав концепт ванбрачне заједнице у великој мери мења и став о томе да ванбрачни партнери у домаћем праву не би требало да имају законска наследна права, јер би подлегањем ванбрачне заједнице регистрацији, како је то наведено, ипак били отклоњени основни недостаци постојећег концепта фактичке ванбрачне заједнице.

⁴⁴ В. чл. 4. Породичног закона (Књига III Нацрта Грађанског законика Србије). В. <http://www.mpravde.gov.rs/images/1-144.pdf>

*Jelena Vidić, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law Novi Sad*

Hereditary Position of Kins in the First Descending Line of Kinship, of the Spouses and Cohabitation Partner

– comparative legal analysis –

Abstract

This paper analyses hereditary position of descendants, a surviving spouse and cohabitation partner, as heirs of the first class in intestate succession, in the law of Serbia and other modern laws of Europe. Through comparative legal analysis we point out both the similarities and differences, as well as the tendencies, that can be discerned in laws of Europe, regarding the manner in which the relationship between kinship, in the lineal descending line on one side and marriage, that is concubinage, on the other side, as legally relevant facts in creating the rules of intestacy, is established. In this way we aim to answer the question, to what extent is the relationship between the kinship in the lineal descending line and marriage in the law of Serbia synchronized with legal standards present in legal systems of the most European countries; and whether there is possibly a need for certain inheritance law reforms in the law of Serbia. Besides that, taking into account the fact that Serbian law belongs to the circle of legislations which give no merit to the fact of cohabitation when it comes to intestacy, this paper considers the justification of the need to legally regulate the inheritance of cohabitation partners in our law.

Key words: kins, descendants, spouse, cohabitation partner, intestacy share.